

Fahrelnissa Zeid

Üç Kişilik Oyun

26 ŞUBAT-5 NİSAN 2020

Fahrelnissa Zeid

İsimsiz

1979

Tuval üzerine yağlıboya

75.5 x 61 cm

Dirimart, Türkiye’de modernizmin önde gelen isimlerinden Fahrelnissa Zeid’in gençliğinde yapmaya başladığı ve 1975’te Amman’a taşındıktan sonra hayatının son döneminde ağırlık verdiği portrelerinden bir seçki sunmaktan mutluluk duyar. Farklı dönemlerini temsil eden bu portreler, izleyiciyi sanatçının yirminci yüzyıla yayılan pratiğini keşfetmeye davet ediyor.

Ailesini, yakın dostlarını ve öğrencilerini tasvir ettiği portreler, sanatçının seksen yıl boyunca tuttuğu eskiz defterlerinin sayfalarında belirir. Yoğun olarak portreye ilgilendiği dönemlerde iki farklı eğilim gözlemlenir: 1960-1972 yılları arasındakiler dokunaklı psikolojik araştırmalar niteliği taşıırken, Amman döneminde yaptıkları forma ve renge vurgu yapar, detayları öne çıkarır. Kızı Şirin Devrim’e göre “hayatının en yaratıcı, üretken ve ödüllendirici dönemi”ne denk gelen Amman yıllarında Fahrelnissa, öğrencilerine sanat dersleri verirken kendi pratiğinde portreye ağırlık verir. Yenilikçi, entelektüel enerjisini öğrencilerine aktırır, portreler ise safi “kendisi için” yaptığı resimlerdir.

Fahrelnissa’nın 1960-1972 dönemi portreleri iki kategoride incelenebilir: galericilerinin, onların ailelerinin ve arkadaşlarının yüzlerini ve gövdelerini resmeden portreler ve en yakınlarının yüzlerinin çok yakından betimlendiği psikolojik içerikli portreler. Yakın plan portrelerde ten soyut bir yüzeye dönüşür, yüzler umulmadık renklerin üst üste gelmesiyle yeniden yapılırlar. İri gözler, düşünceli bakışlar, basitleştirilmiş yüz hatlarıyla birbirini andıran modeller Fahrelnissa’yla da benzerlikler gösterir. Kalın parçalar halinde sürülen boya katmanları ve spatula kullanımıyla açılan yarıklar bu dönem portrelerinin ortak özellikleridir. Fahrelnissa’nın natüralist yaklaşımı bile soyut nitelikler barındırır: Arka plan için dikkatle seçtiği monokromatik renk uygulamaları ve tonlamalarıyla, heykelsi bir yapıda olan, belirli bir ışık kaynağından yoksun soyut portrelerdir bunlar. Kostüme ve modelinin arketipsel sembollerine önem verdiği bu stilize portrelerde yüz genelde tam karşından görünür, yüzey ise resmin nesnesi haline gelir.

Fahrelnissa Amman dönemi portrelerinde, 1960’lardan taşıdığı statik kompozisyonlara, stilize modellere, jenerik yüz hatlarının çevrelediği büyük gözlere bazı yenilikler ekler. Tende kullandığı nüanslı tonları ve spatula darbelerini bırakır, dışavurumcu *cloisonnisme* [bölmeli mine] yaklaşımını benimser. Renk parçalarının siyah hatlarla çevrelediği bu üslubu soyut eserlerinden sonra portrelerde de uygulamaya başlar; portre çalışmalarındaki görsel sürekliliği kırar, üç boyutluluğu yok sayısını vurgular. Bunlar, resmettiği kişinin karakteriyle sade renkleri birleştirdiği, figüratif dışavurumcu tarzda saf resim alıştırımlarıdır. Önceki portrelerinin anılarını taşıırken, sanatçının soyut sonrası resimlerindeki akademik olandan özgürleşmenin izlerini taşır. Portrelerin görüntüyü taklit etmesinden ona “hayat vermesi” gerektiğine inanan sanatçı, kasten perspektif, hacim veya rötüşta hatalar yapar. Kontrast halindeki doygun renklerle renk hâkimiyetini ön plana çıkarır, durağan yüzlere dinamizm kazandırır.

Fahrelnissa’ya göre portre, “[b]ir biçim değildir. Ondan çok daha kuvvetli, onun çok ötesinde bir şeydir [...] bir portreye kendinizi üç karakterin olduğu

bir tiyatrodada bulursunuz: poz veren bir insan—model—vardır. Ressam vardır, bir de sadece modelin [yüzüne] bakarak değil [başka şeylere bakarak] yaratmak zorunda olduğunuz üçüncü bir karakter. Bu, modelin önceki hayatını, o biçimlerin, onun ifadesinin ötesinde keşfetme meselesidir, lakin bu kadar ileri gittiğinizde kendinizin de derinliklerine, bir kavrayışa ulaşırsınız. Günü, saati, ânı unutursunuz. Gizemli bir seyahate çıkarırsınız” (İç Dünyaların Ressamı, s. 236–237).

Sergiye paralel olarak, sanatçının Paris’teki galericisi, yakın dostu Dina Vierny’nin oğlu Olivier Lorquin’in çektiği *Fahrelnissa Zeid à Paris 1949–1975* başlıklı belgeselin tamamı ilk defa izleyiciyle buluşuyor. Belgeselde Fahrelnissa’nın hayatında önemli bir yer teşkil eden André Parinaud, Katia Granoff, Dina Vierny ve kızı Şirin Devrim’in anlatımlarının yanı sıra atölyesinden farklı eserlere yer veriliyor. Sanatçıyı kendi sesinden dinleyip, bir portresinin doğuşuna tanık olan izleyici, atölyesinde görünen kimi portrelerle sergide de karşılaşılıyor.

FAHRELNİSSA ZEID (d. 1901, İstanbul, ö. 1991, Amman) eğitimini İstanbul’da Sanayi-i Nefise Mekteb-i Alisi’nde aldı, 1924 yılında Paris’te Académie Ranson, Atelier Bissière’de devam etti. Sanat kariyeri boyunca Avrupa, ABD ve Ortadoğu’da elliye yakın sergiye ve bienale katıldı. Zeid’in resimleri Paris Modern Sanat Müzesi, New York, Cincinnati, Edinburgh ve Pittsburgh’daki müzeler, İstanbul Resim ve Heykel Müzesi, İstanbul Modern, Ankara Anadolu Medeniyetleri Müzesi, Mathaf: Arap Modern Sanat Müzesi de dahil olmak üzere birçok müze ve özel koleksiyonda yer almaktadır. Belli başlı kişisel ve karma sergileri şunlardır: *Fahrelnissa Zeid*, İstanbul Modern; Tate Modern, Londra; Deutsche Bank KunstHalle, Berlin (2017); *Colori*, GAM, Torino (2017); *Post War: Art Between the Pacific and the Atlantic 1945–65*, Haus der Kunst, Münih (2016); *The Past, the Present, the Possible*, 12th Sharjah Biennial, Sharjah (2015); *Tuzlu Su*, 14. İstanbul Bienali (2015); *İstanbul Modern – Bahrain Sergisi*, Bahrain National Museum (2013); *Forever Now: Five Anecdotes from the Permanent Collection*, Arab Museum of Modern Art, Doha (2012); *Yeni Yapıtlar Yeni Ufuklar*, İstanbul Modern (2009); *İstanbul Next Wave*, Martin Gropius Bau, Berlin (2009); *Retrospektif – Fahrelnissa ve Nejad: Gökkuşağında İki Kuşak*, İstanbul Modern (2006); *The Centenary of Fahrelnissa Zeid*, Darat al Funun, Amman (2001); *Fahr el Nissa Zeid*, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Sanat Galerisi, Ankara (2001); *Üçü Bir Arada: Fahrelnissa-Aliye-Füreya*, Yapı Kredi Kazım Taşkent Sanat Galerisi, İstanbul (2001); *Arab Women Artists*, Boston, Atlanta, Miami; National Museum of Women in the Arts, Washington, D.C. (1994); *Fahr el Nissa Zeid Entre l’Orient et l’Occident*, Neue Gallery–Sammlung Ludwig, Aachen (1990); *Retrospective*, Royal Cultural Center, Amman (1983); *Fahrünissa Zeid 1951–1961*, Ankara Hitit Müzesi ve İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi (1964); *Galerie Aujourd’hui*, Palais des Beaux-Arts, Brüksel (1956); *Recent Paintings by Fahrelnissa Zeid*, Institut of Contemporary Arts, Londra (1954); *Fahr-El Nissa Zeid, Peintures Récentes*, Galerie Dina Viery, Paris (1953); *Salon des Réalités Nouvelles*, Paris (1951); *Fahrelnissa Zeid*, Hugo Gallery, New York (1950); *Fahr-El-Nissa Zeid*, Galerie Colette Allendy, Paris (1949); *Kişisel Sergi*, Ralli Apartmanı, İstanbul (1946); 9., 11., 12. ve 14. d Grubu sergileri, İstanbul (1941–46).

Ayrıntılı bilgi için info@dirimart.com veya +90 212 232 66 66 üzerinden galeriyle irtibata geçebilirsiniz. Tüm görseller telif hakkı yasası ile korunmaktadır, galerinin onayı olmadan kullanılamaz.

